

На правах рукопису

ЛЕЩЕНКО Ольга Іллівна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОСТІ В АНГЛОМОВНИХ КАЗКАХ

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Київ - 1996

811.11
Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германістики педагогічного інституту ім. А.С.Макаренка.

Науковий керівник:

- доктор філологічних наук,
професор С.О.Швачко

Офіційні опоненти:

- доктор філологічних наук,
професор В.І.Карабан
кандидат філологічних наук,
доцент Н.Ф.Гладуш

Провідна установа:

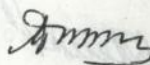
- Харківський державний університет

Захист відбудеться «27» жовтня 1996 р. о 11³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 50.26.01 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Київському державному лінгвістичному університеті (252150, Київ, вул. Червоноармійська, 73).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці університету.

Автореферат розіслано «26» листопада 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

 професор М.П.Дворжецька

Антропоцентризм пронизує усі сфери духовного та соціального життя людини. Категорія антропоцентризму розглядається в різних парадигмах наук. Неабиякий інтерес викликає ця категорія і в лінгвістиці. Антропоцентризм - це новий виток спіралі у розвитку науки про мову (І.В.Арнольд).

Сучасна лінгвістика пов'язує мовлення з усіма видами людської діяльності, що об'єктивує її антропоцентричний характер. Вивчення мотивів та інтенцій адресанта на матеріалі текстів допомагає глибше розпізнати природу антропоцентричності, її реалізації у поверхневій та глибинній структурах текстів.

АКТУАЛЬНІСТЬ вибраної теми зумовлена загальною спрямованістю сучасних досліджень до гуманізації наукових знань. Недостатня увага до вивчення епіцентрів казки казкар - герой - читач та відсутність досліджень категорії антропоцентричності на осі адресант - адресат обумовили обрання теми дослідження. **Об'єктом** аналізу дисертаційної роботи є англійські казки, а **предметом** - способи та засоби реалізації антропоцентричності в ініціальних та фінальних блоках казкових текстів.

МЕТА ДИСЕРТАЦІЇ - виявити й дослідити способи та засоби вербалізації інтенцій казкаря у фреймових частинах англійської казки.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**, як:

- осмислення філософської концепції антропоцентризму, з одного боку, та розгляд лінгвістичних аспектів антропоцентричності у локусі англійської казки, з другого;
- ідентифікація дієвості антропоцентричного принципу в окремих блоках англійської казки;
- розпізнання шляхом лінгвістичного аналізу статусу казкаря, як одного із епіцентрів казки, його кореляції з персонажами та адресатом казки;
- вивчення природи антропоцентричної функції у заголовках казки;
- аналіз способів та засобів омовлення антропоцентричності в зачинах та фіналах англійської казки;

ЛНБ ім. В. Г. Короленка
Київська обл. Київська обл.
Київська обл. Київська обл.

- з'ясування характеру інтеграції традиційних елементів казки та авторських інновацій як результату його лінгвокреативної діяльності;
- виявлення типологічних тенденцій представленості казкаря у досліджуваних частинах тексту.

МАТЕРІАЛОМ ДОСЛІДЖЕННЯ стали 600 текстів народних та літературних англомовних казок. З метою типологічного аналізу в дисертації розглянуто ще 400 текстів українських та російських казок.

МЕТОДОЛОГІЧНОЮ ОСНОВОЮ дослідження є положення про поліфункціональність мови, про взаємодію мови і мислення, форми і змісту, про діалектичний принцип відображення. Methodика дослідження визначається завданнями, матеріалом та спрямованістю роботи і носить комплексний характер. У роботі використовуються індуктивно-дедуктивний, структурно-семантичний та функціональний методи, а також компонентний, дистрибутивний та контекстуальний аналізи.

НАУКОВА НОВИЗНА роботи полягає в системному дослідженні антропоцентричності в конкретних блоках тексту, в осмисленні реалізації цієї категорії, у з'ясуванні залежності її матеріалізації від характеру тексту, адресанта та адресата.

У роботі вперше обґрунтовано положення про наявність антропоцентричної функції у заголовках казок.

Особистий внесок полягає в розробці концепції антропоцентричного принципу на осі адресант - адресат у конкретних блоках англомовної казки.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, що виносяться на захист:

1. Антропоцентризм полягає в осмисленні людського фактору, статусу людини в когнітивній діяльності, її ставлення до природи, соціуму, мови та мовлення. Під антропоцентризмом ми розуміємо категорію, що співвідноситься з людським фактором і детермінується як формою духовного життя, так і рівнем цивілізації. Дієвість антропоцентричного принципу в тексті залежить від жанру останнього, від інтенцій автора, його

лінгвокреативної діяльності та тезаурусу адресата.

2. Категорія антропоцентричності специфічно реалізується в умовах англомовної казки, епіцентрами якої обов'язково виступають казкарь - герой - читач. Антропоцентричність у казці представлена експліцитним та імпліцитним способами. Ставлення казкаря до сюжету та персонажів знаходить різноманітний вираз у різних частинах тексту.

3. Серед функцій заголовка англомовної казки особливе місце посідає антропоцентрична функція, що вербалізується комплексом антропокомпонентів. Заголовки англомовної казки відзначаються абсолютною антропоцентричністю, що проявляється в назвах персонажів, їх дій, зооморфізмах та виборі мовних форм.

4. Авторська присутність у поверхневій структурі зачину англомовної казки позначається цілою низкою маркерів антропоцентричності, а саме: у номінаціях хронотопу, в дескрипції фізичної присутності казкаря, його статусу у соціумі, в авторських коментуваннях сюжету, у ставленні адресанта до адресата, у лінгвокреативній діяльності казкаря тощо.

5. Антропоцентричність дихотомічно представлена в опозиціях: автор - хронотоп, автор - етнічна група, автор - сюжет, автор - герой, автор - традиційні формули, автор - мова казки, автор - адресат.

6. Ініціальним та фінальним блокам притаманні константи хронотопу, мовних штампів та авторських коментувань. Аналіз авторської маніфестації у сильних позиціях тексту свідчить про типологічні аспекти реалізації антропоцентричності в умовах казки.

ТЕОРЕТИЧНА ЦІННІСТЬ дослідження полягає у розробці проблем, пов'язаних з категорією антропоцентричності, в ідентифікації людського фактору, у розробці теорії мовної картини світу.

Досягнуті результати сприяють: 1) розширенню знань про природу антропоцентричності на матеріалі текстів одного жанру; 2) обґрунтуванню термінів антропоцентризму, антропоцентричності та антропоцентричного принципу; 3) розпізнаванню способів та засобів реалізації антропоцентричності у фреймових (ініціальних та фінальних) блоках

казки; 4) вивченню типології авторської маніфестації у різних частинах тексту; 5) аналізу лінгвокреативної діяльності казкаря.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ дослідження полягає у використанні його основних положень та висновків у лекційних курсах з загального мовознавства (розділи «Мова і мислення», «Мова і соціум», «Функції мови»), стилістики англійської мови (розділи «Лексичні, семантичні і синтаксичні засоби та прийоми»), лінгвістики тексту (розділ «Категорії тексту»), а також у практиці викладання англійської мови, при написанні курсових та дипломних робіт.

СТРУКТУРА РОБОТИ. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, бібліографії, списку лексикографічних джерел та ілюстративного матеріалу.

У вступі дається обґрунтування теми, визначається її актуальність, вказується об'єкт, предмет, мета й завдання роботи, розкривається її новизна, теоретична цінність і практичне значення дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі викладені основні теоретичні положення, на яких базується концепція дослідження, осмислюється категорія антропоцентризму з філософської та лінгвістичної точок зору; розглядається англійська казка як локус реалізації антропоцентричності.

У другому розділі аналізуються особливості реалізації антропоцентричності в ініціальних частинах казки (на матеріалі заголовків, хронотопу та авторського коментування).

У третьому розділі вивчаються особливості реалізації антропоцентричності у фінальних частинах казки, експлікується лінгвокреативна діяльність казкаря, узагальнюються деякі типологічні тенденції маніфестації авторської присутності у фреймових блоках тексту.

У заключній частині подаються результати проведеного дослідження, формулюються висновки, визначаються перспективи подальшого дослідження.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ. Основні положення дисертації були висвітлені у виступах на міжнародній науковій конференції «Семантика мови і тексту» (Івано-Франківськ, 1993), на науковій конференції «Традиційні та нетрадиційні технології навчання іноземним мовам у вищій школі» (Умань, 1993), на першій та другій міжнародних наукових конференціях «Лексикографічні та методичні концепції викладання чужоземних мов у вищому технічному навчальному закладі» (Львів, 1994, 1996), на науковій конференції «Види мовленнєвої діяльності: лінгвістичні та дидактичні аспекти» (Харків, 1995), на лінгвістичних семінарах та науково-практичних конференціях Сумського державного педагогічного інституту (1993 - 1996).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ.

Антропоцентричний принцип передбачає вивчення механізму когнітивного процесу, осмислення статусу людини в соціумі, мові та мовленні.

Сприйняття людиною себе як центру всесвіту проявляється, зокрема, у значеннях слів кількісної семантики, у соматичних одиницях, метафорах тощо. Форми антропоцентризму залежать від сфер духовного життя та рівня цивілізації, наприклад: побутова, авторитарна, деперсоналізуюча, патерналістична, гуманістична, персоналізована форми.

Еволюція антропоцентризму зумовлюється характером пізнання людиною оточуючого світу. Вихідною формою антропоцентричності є природнича автоцентричність живих істот, генетично запрограмована діяльність як продукт біологічного розвитку живого організму. Автоцентричність є результат розвитку живої матерії, прагнення істот до виживання, самозахисту, розширення засобів життєдіяльності. У процесі еволюції автоцентризм змінює свої форми, еволюціонує і в людському середовищі перетворюється в антропоцентризм, який детермінується матеріальним та духовним рівнями життєдіяльності людини.

Антропоцентризм обіймає поліаспектні опозиції типу людина1 - людина2, людина - соціум, людина - її знання про світ, людина - її переживання, людина - створені нею образи.

Антропоцентризм притаманний як філософським, так і лінгвістичним концепціям.

У формах духовної культури антропоцентризм фіксується у таких семіотичних системах як міфологія, філософія, релігія, мова та мовлення.

Ця категорія є особистісно орієнтованою, вона співвідноситься з людським фактором, детермінується як соціальним, так і лінгвістичним досвідом.

Антропоцентричність у художній літературі - це особливий спосіб пізнання та осмислення суб'єктом оточуючої дійсності. Суб'єкт у своєму прагненні пізнати та експлікувати оточуючий світ пропускає його через призму свого відчуття. Саме тому в художньому творі знаходять відбиття кваліфікативні оцінки автора, який у своїй лінгвокреативній діяльності реалізує антропоцентричний принцип.

Антропоцентричність будь-якого художнього тексту об'єктивується взаємовідношенням автора, діючих осіб та читача.

Епіцентрами казки як художнього тексту завжди виступають казкар, персонажі (герої казки) та адресат.

Проблеми співвідношення мови і людини постійно знаходяться у центрі уваги лінгвістів (Н.Д.Арутюнова, М.М.Бахтін, Е.Бенвеніст, Р.О.Будагов, В.Гумбольдт, О.С.Кубрякова, О.О.Леонг'св, Б.С.Серебренніков, А.А.Уфимцева).

Терміни антропоцентризм, антропоцентричність та антропоцентричний принцип у метамові лінгвістики з'явилися нещодавно (Ю.С.Степанов 1975, В.А.Кухаренко 1988, В.М.Телія 1988, А.І.Домашнев 1989, І.В.Арнольд 1991, Г.В.Сйгер 1996).

У сучасній науці про мову помітне зрушення, зміна базисної парадигматики, перехід від іманентної до антропологічної лінгвістики, що

вивчає мову у тісному зв'язку з людським фактором, через призму мовленнєвої діяльності (Г.Г.Почепцов, В.І.Карабан).

У процесі вивчення мовної картини світу лінгвісти звертають особливу увагу на антропоцентричний принцип, згідно з яким людина виступає мірою всіх предметів. Людина пізнає, відображає і омовляє світ ідей, концепцій згідно з дією антропоцентричного принципу за особистою шкалою цінностей (В.М.Телія). Філологія як наука про слово була завжди спрямована на людину (І.В.Арнольд). У сучасній лінгвістиці принцип антропоцентричності притаманний усій парадигмі цієї науки і вважається одним із головних.

Вчені-лінгвісти зосереджують увагу на мовленнєвій діяльності комунікантів, її мотивах, інтенціях, на використанні спеціальних мовних одиниць, що інвентаризуються та моделюються у системних відношеннях (І.П.Сусов).

У працях із лінгвістики тексту антропоцентричність трактується як обов'язкова універсальна категорія (В.А.Кухаренко, А.І.Домашнев, І.П.Шишкіна, О.А.Гончарова).

Погоджуючись з положенням про те, що текст має три основні категорії (Час, Простір, Людина) і відзначаючи важливість персонажів у визначенні категорії антропоцентричності, все ж не слід недооцінювати дієвість таких факторів, як людина - автор та людина - читач, які, знаходячись за межами тексту, виступають текстоутворюючими елементами. Дієвість антропоцентричного принципу залежить у тексті від жанру, інтенцій автора, його індивідуальності та досвіду комунікантів. Вивчення реалізації антропоцентричності в текстах одного жанру допомагає розглянути природу цієї категорії, її обумовленість факторами мови, тексту, його компонентів. Ідентифікація антропоцентричності в англійській казці є актуальною для розпізнання статусу комунікантів (адресанта та адресата), суб'єктивного ставлення казкаря до персонажів казки, до її сюжету, до читача, для аналізу способів та засобів вербалізації

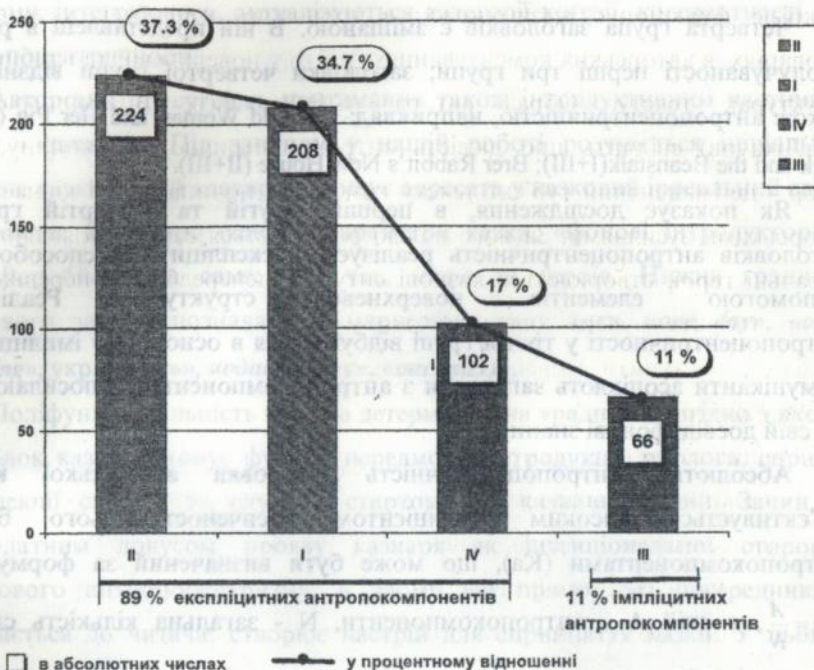
прагматичних інтенцій казкаря як основного реалізатора антропоцентричного принципу.

Казкар - творець тексту. Він інтегрує казку, живе в ній, пронизує її наскрізь: функціонує в заголовку, в хронотопі, у фабулі, у мовних інноваціях, в авторських коментуваннях, тобто у поверхневій та глибинній структурах тексту. Образ автора (С.О.Васильєв, В.В.Виноградов, Д.С.Ліхачов) свідчить про дієвість антропоцентричного принципу, бо автор - це іманентний суб'єкт тексту казки, яка починається і кінчається авторськими зусиллями. За його волею розвивається сюжет, появляються ірреальні герої, створюються казкові ситуації, непередбачені перешкоди. Автор творить чудеса для того, щоб розвеселити читача, погратися досвідом, виступити моралізатором, вихователем та оптимістом, який вірить у добро і цьому навчає свою аудиторію.

Принцип антропоцентричності проявляється уже з першого знака тексту казки - його заголовка. Заголовок - це стиснута пружина тексту, що відзначається високою антропоцентричністю. Автор слідкує за тим, щоб заголовок не розходився із сюжетом та вказував на обрану тему. У цьому блоці автор компресує зміст казки. Ентропія заголовка знімається поступово у процесі векторного розгортання фабули. Автор казки навмисне подає заголовок у лапідарній компресованій формі. Таким чином автор запрошує читача детально познайомитись із захоплюючою, вигаданою інформацією, що розміщається у постпозиції до заголовка. Аналіз матеріалу показує, що заголовки англійських казок не тільки лаконічні, але й поліфункціональні. Серед функцій заголовка особливе місце посідає антропоцентрична функція, що носить регулярний характер. Ця функція об'єктивується наявністю чотирьох основних груп заголовків з обов'язковими антропокомпонентами. Див. діагр. 1.

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОКОМПОНЕНТІВ У ЗАГОЛОВКАХ АНГЛОМОВНИХ КАЗОК

Діагр. 1

До першої групи належать заголовки з власними / загальними / дескриптивними іменами / назвами героїв, наприклад: Skillywidden, Cherry of Zennor, Mossycoat, Cap o' Rushes, Lusmore the Humpback, The Servant Boy and the Farmer, The Three Sillies, The Gingerbread Man.

До другої групи належать антропоморфічні заголовки, що співвідносяться з назвами тварин, міфічними істотами, у яких проявляються риси людини, наприклад: The Little Red Hen, The Knucker of Lyminster, The Three Little Pigs, The Tulip Pixies, The Sweating Fairies.

До третьої групи належать заголовки, що вказують на дії, об'єкти дії, умови існування героїв казки, наприклад: *The Three Wishes*, *The Magic Ointment*, *Egg - Shell Pottage*.

Четверта група заголовків є змішаною. В ній представлені в різній сполучуваності перші три групи; заголовки четвертої групи відзначені також антропоцентричністю, наприклад: *The Old Woman and Her Pig* (I+II); *Jack and the Beanstalk*(I+III); *Brer Rabbit's New House* (II+III).

Як показує дослідження, в першій, другій та четвертій групах заголовків антропоцентричність реалізується експліцитним способом за допомогою елементів поверхневої структури. Реалізація антропоцентричності у третій групі відбувається в основному імпліцитно, комуніканти асоціюють заголовки з антропокомпонентами, посиляючись на свій досвід, фонові знання.

Абсолютна антропоцентричність заголовка англійської казки об'єктивується високим коефіцієнтом насиченості цього блоку антропокомпонентами (Ka), що може бути визначений за формулою:

$Ka = \frac{A}{N}$, в якій A - антропокомпоненти, N - загальна кількість слів у

заголовку:

$$Ka \geq 0.2 - 1$$

Серед лексем заголовків значне місце посідає іменник, що в англійській мові нормативно вживається з означеним / неозначеним / нульовим артиклями. Вживання артикля обумовлено не тільки структурою мови, але й інтенціями казкаря, його посиланням на наявність чи відсутність соціального досвіду стосовно референта казки. Анафоричні та катафоричні посилання автора стосуються попередньої інформації та постінформації, маркерами якої відповідно виступає означений та неозначений артиклі (Х.Вайнрих, А.Вежбицька, Т.М.Ніколаєва). Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про те, що іменники в заголовках досліджуваних текстів мають тенденцію до вживання означеного артикля, що експлікується загальним досвідом наратора і читача, їх спільними

фоновими знаннями. Іменники з неозначеним артиклем орієнтовані на постінформацію, що подається казкарем для читача у казці.

За задумом автора заголовок виступає як покажчик перспекції тексту. У ньому, інтегруючись, актуалізуються категорії когезії, когерентності та антропоцентричності.

Авторська присутність притаманна також інтродуктивним частинам казки - зачинам. Під зачином у нашій роботі розуміється ініціальна частина казки, у якій казкар запрошує адресата у казковий ірреальний світ, повідомляє йому про основні параметри казки, «фонові інтродуктори» (О.П.Воробйова), а саме: про час, місце та героїв. Нижня границя казкового зачину позначається маркерами типу англ. «*one day*», «*one morning*», укр. «*якось*», «*одного разу*», «*от (раз)*».

Поліфункціональність зачинів детермінована традицією, згідно з якою цей блок казки виконує функції передмови, інтродукції, пролога, сприяє перспекції сюжету та служить стартом для казкових подій. Зачин є благодатним локусом прояву казкаря як інтенціональної сторони текстового антропоцентризму, в якому він прямо, без посередників, звертається до читача, створює настрій для сприйняття казки. У цьому блоці казки автор спирається на досвід, використовує традиційні формули казкарів, що залишилися йому у спадщину.

Казкар розміщує свою казку у спеціальний хронотоп - вказує на час подій [T], на їх місце [S], або на те і друге [TS], наприклад:

[T]: Once upon a time there was a shoemaker who made very good shoes
(The Elves and the Shoemaker).

[S]: A little red hen lived all alone in a house in the forest (The Little Red Hen and the Fox).

[TS]: There was once a gentleman who lived in a fine house with his kind and gentle wife and their pretty daughter (Cinderella).

Типологічний аналіз ініціальних формул свідчить про те, що українським та російським казкам притаманна топографічна формула [S], а англійським - хронологічна формула [T] з різним лексичним наповненням, наприклад: *once upon a time, there was once, a long time ago, there were formerly, dunnamany year(years) ago, some time since, on a certain time, one day, one winter(summer) morning, one evening, one dark and stormy night etc.*

Одержуючи за традицією набір конкретних казкових формул, казкар пасивно або активно їх осмислює. У процесі активного осмислення лінгвокреативна діяльність казкаря залежить від його таланту та майстерності. При модифікації традиційних формул казкар розширює їх, нарощує, залучає різні стилістичні прийоми та засоби (гіперболи, епітети, метафори, повтори, синоніми, парентетичні конструкції, інверсію тощо). Наприклад:

«Once upon a time - and a very good time it was - when pigs were swine and dogs ate lime, and monkeys chewed tobacco, when houses were thatched with pancakes, streets paved with plum puddings, and roasted pigs ran up the streets with knives and forks on their backs, crying, 'Come and eat me!', that was a good time for travellers» (The Clicking Toad).

«Long ago, and a long time it was. If I were there then, I wouldn't be there now. If I were there then and now, I would have a new story or an old story, or I would have no story at all. In any case, however well off I am tonight, may ye not be half so well off tomorrow night» (The Servant Boy and the Farmer).

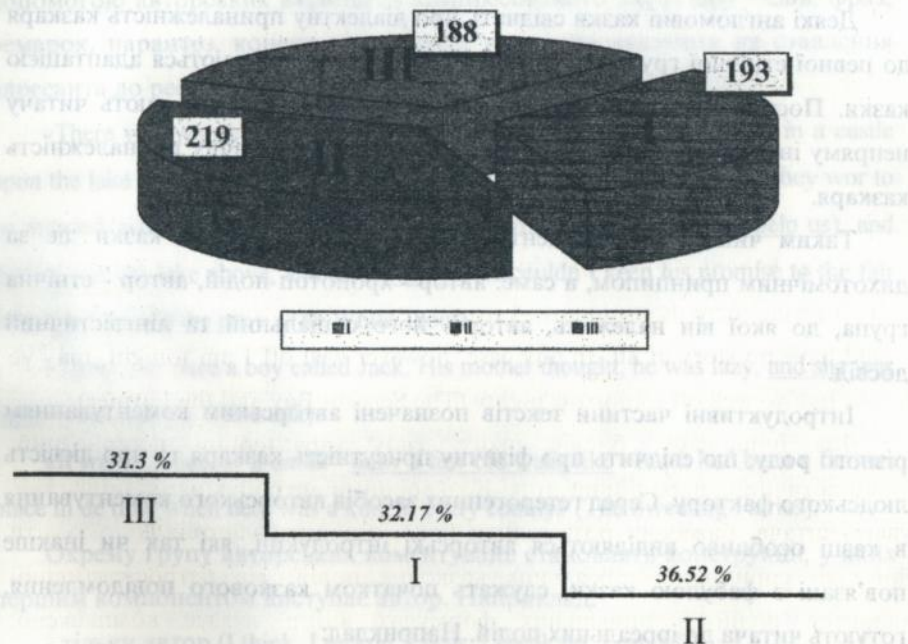
Для ініціальних блоків цього типу характерний несерйозний, гумористичний, пародійний тон. Казкар цими інтродукціями привертає увагу читача, бажаючи розвеселити його, створити настрій, підготувати його до сприйняття ірреальних казкових подій. На ретроспективний характер подій в ініціальних формулах автор вказує комплексно, морфологічними та лексичними засобами, серед яких домінантою виступає лексема «*once*».

Аналіз зачину англосмовної казки свідчить про обов'язкову антропоцентричність цього блоку. Антропоцентричність проявляється, зокрема, у фізичній присутності героя, у переліку подій, що пов'язані з ним, у хронотопі, який подає автор, у суб'єктивному коментуванні та соціально-територіальних варіюваннях мови.

Локальні параметри казкових подій, як показує аналіз, маніфестуються у поверхневій структурі тексту і мають при цьому відношення не тільки до подальших подій, але й до самого казкаря, його мовлення. Майже третина англосмовних народних казок (31.3%) відзначається топографічною орієнтацією. Див діагр. 2.

КАЗКАР І ЛОКУС ІРРЕАЛЬНИХ ПОДІЙ В АНГЛОСМОВНИХ КАЗКАХ

Діагр. 2

I - відсутність вказівок на місце подій;

II - ілюзорна представленість локальних параметрів;

III - топографічно конкретний, реальний локус.

У цих текстах ірреальні події подаються автором у реальному географічному локусі. Наприклад:

«There was once a farmer called Jack o'Kent who had a small piece of land near Kentchurch in Herefordshire...» (Tops or Butts?).

«At a farmhouse called Berth Gron, in the parish of Llanfabon, there once lived a young widow» (The Llanfabon Changeling).

«Once upon a time there lived in the village of Netherwitton a cottager and his wife whose greatest unhappiness was that they had no children» (The Magic Ointment).

«There was once a poor man who lived in the fertile glen of Aherlow, at the foot of the gloomy Galtee mountains, and he had a great hump on his back...» (Lusmore the Humpback).

Деякі англомовні казки свідчать про діалектну приналежність казкаря до певної етнічної групи. Діалектні аспекти тексту знімаються адаптацією казки. Посилання на реальний локус та діалектні аспекти дають читачу непряму інформацію про походження казки та про етнічну приналежність казкаря.

Таким чином, антропоцентричний фактор у зачинах казки діє за дихотомічним принципом, а саме: автор - хронотоп подій, автор - етнічна група, до якої він належить, автор - його соціальний та лінгвістичний досвід.

Інтродуктивні частини текстів позначені авторським коментуванням різного роду, що свідчить про фізичну присутність казкаря та про дієвість людського фактору. Серед гетерогенних засобів авторського коментування в казці особливо виділяються авторські інтродукції, які так чи інакше пов'язані з фабулою казки, служать початком казкового повідомлення, готують читача до ірреальних подій. Наприклад:

«Lancashire is a famous and noted place, abounding with rivers, hills, woods, pastures and pleasant towns, many of which are of great antiquity. It is also famous for witches, and the strange pranks they played» (Lancashire Witches).

«A'body kens there's fairies, but they're no sae common now as they war langsyne. Noo, weans, if ye'll be guid, I'll tell you a tale» ('Nurse Kind and Ne'er Want').

«You may already know that Anansi is a spider, an impudent spider, full of tricks and surprises, but did you know that Anansi is responsible for the fact that everyone - or almost everyone - has a little bit of common sense? This is how it happened» (Anansi and Common Sense).

За формою інтродукції бувають рифмованими і нерифмованими, монологічними і діалогічними. При всій різноманітності інтродукцій англomовної казки, їм завжди притаманна фізична присутність казкаря, який стимулює дієвість антропоцентричного принципу.

У поверхневій структурі присутність казкаря виражається також за допомогою авторських вкраплень компресованого характеру - слів, фраз, ремарок, парантез, конекторів, вигуків тощо, що вказують на ставлення адресанта до референтів дискурсу, наприклад:

«There was wanst upon a time, long ago, a beautiful lady that lived in a castle upon the lake beyant, and they say she was promised to a king's son, and they wor to be married, when all of a sudden he was murdered, the crathur (Lord help us), and threwn into the lake above, and so, of course, he couldn't keep his promise to the fair lady - and more's the pity» (The White Trout).

«There was once a boy called Jack. His mother thought, he was lazy, and she was right» (Jack and the Beanstalk).

«It warn't much ov a castle - onny a few old walls like - but it had been a famous place in de time when dere was a king in every county» (The Sweating Fairies).

Окрему групу авторських коментувань становлять конструкції, у яких першим компонентом виступає автор. Наприклад:

- тільки автор (I think, I reckon, I hear, I speak on, I can tell);

- автор + його сім'я (When I was a liddle boy and lived with my gurt uncle, old Jan Druly; one of my mother's aunts; I've heerd uncle tell de story a dunna - many

times);

- автор + соціум (We haven't got many giants about our Zummerzet; Knucker Hole we call it today);

- автор + адресат (and 'tis what I tell 'ee, mind; I'll tell you a bonny tale);

- автор + герой (in the morning my brave Jack was up early).

У роботі розглядається специфіка реалізації антропоцентричності у фінальних блоках тексту, з одного боку, та деякі типологічні аспекти авторського прояву в зачинах і фіналах казки, з іншого.

Структура фінального блоку англомовної казки позначена гетерогенністю: 1) кінець сюжету (КС) (розв'язка), 2) КС + фінальна формула (ФФ), 3) КС + ФФ + фабульна авторська післямова (АП) - заключення, 4) КС + ФФ + кінцева приказка (КП), 5) КС + ФФ + АП + КП.

Всі ці фінальні структури пов'язані з авторською присутністю, дієвістю людського фактору, намірами казкаря донести до читача усю інформацію про казкові події засобами поверхневої структури англомовної казки. Селекція елементів згаданої структури залежить від адресанта, його ставлення до сюжету, до людського досвіду, традиції, з одного боку, та від його майстерності, характеру лінгвокреативної діяльності, з другого.

Аналіз глибинної структури фінального блоку свідчить про те, що англомовна казка завжди орієнтована на соціум, на його етнічні групи, на дієвість людського фактору. Ці казки відзначаються гетерогенністю викладу подій та їх фіналів, що можуть бути як щасливими, так і нещасливими. Але казкам при цьому притаманні гуманістичні та патерналістичні форми антропоцентризму.

Авторська лінгвокреативна діяльність у поверхневих структурах спостерігається у модифікаціях традиційних фінальних формул (ФФ), що, зокрема, свідчить про адаптивність мови, її тенденції до варіювання, з одного боку, та творчу діяльність казкаря, з другого боку. Наприклад:

«And they never did go hungry again, but lived happily - oh so happily! - ever after» (Hansel and Gretel).

«So the gentleman turned back home again and married the farmer's daughter, and if they didn't live happy forever after, that's nothing to do with you or me» (The Three Sillies).

«He was not a fortnight home until he took a wife; and it's at their wedding the sport was, and it's he was the happy man from that day forward, and it's all I wish that we may be as happy as he was» (Teig O'Kane and the Corpse).

Слід зазначити, що маркери присутності казкаря реалізуються як ізольовано, так і комплексно, але за змістом вони пов'язані з фінальною ситуацією, вказують на закінчення сюжету.

Типологічними рисами авторської присутності у фреймових блоках казки виступають ірреальні події, традиційні формули, авторські інновації, посилання на етнічні групи, хронотоп сюжету, авторські коментування та апелятиви до читача тощо. Див табл. 1.

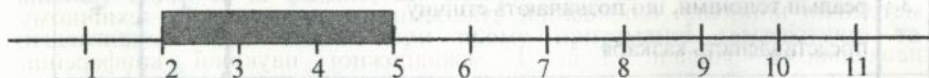
ТИПОЛОГІЯ МАРКЕРІВ АВТОРСЬКОЇ ПРЕДСТАВЛЕНОСТІ В ЗАЧИНАХ І ФІНАЛАХ АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ

Табл. 1.

№	маркери авторської представленості	зачин	фінал
1.	маркери традиційного казкаря (традиційні ініціальні / фінальні формули)	+	+
2.	авторські інновації в традиційних формулах	+	+
3.	реальні топоніми, що позначають етнічну представленість казкаря	+	+
4.	соціально-територіальні аспекти авторської представленості	+	+
5.	екстеріорізація фізичної присутності казкаря	+	+
6.	авторські посилання на соціум	+	+
7.	авторські інтродукції / заключення	+	+

8.	компресовані авторські коментування		
	а) особисті зауваження казкаря	+	+
	б) парентетичні внесення	+	+
	в) авторські вкраплення модального характеру	+	+
	г) вставні елементи приєднувального та пояснювального характеру	+	+
	д) текстові конектори	+	+
	е) авторські апелятиви	+	+
	ж) авторські ремарки, різного семантико-структурного наповнення		
	- тільки автор	+	+
	- автор + сім'я	+	+
	- автор + народ	+	-
	- автор + адресат	+	+
	- автор + герой	+	-
9.	авторські звернення до адресата	+	+
10.	нефабульні приказки	-	+
11.	індикатори імпліцитної присутності автора	+	+

Різноманіття маркерів авторської присутності свідчить про поліаспектний та комплексний характер прояву людського фактора в англійській казці. Див. зону активної авторської представленості у шкалі маркерів:

Аналіз показує, що у масиві текстів із одинадцяти можливих частіше всього вживається від двох до п'яти маркерів авторської представленості.

Антропоцентричність фреймових блоків казки проявляється в дихотомічних опозиціях: автор - читач, автор - герой, автор - хронотоп

подій, автор - мова. Категорія антропоцентричності виражається експліцитним та імпліцитним способами, конкретними мовними засобами, що матеріалізують ірреальні ситуації.

У будь-якій частині тексту казкар з повагою ставиться до читача, виступає на правах наставника, радника та вихователя. Фреймова структура казки позначена дуалізмом автора та читача. Їх посередником виступає герой медіального блоку казки. Вивчення реалізації антропоцентричності на осі казкар - герой має неабияке значення для перспекції розглянутих у цій роботі проблем.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНІ В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Прагматические интенции нарратора англоязычной сказки / Сум. пед. ин-т. - Сумы, 1994.- 20с.- Деп. в ГНТБ Украины 08.07.94, №1294 - УК94.
2. Актуализация антропонимического компонента в заголовках англоязычных сказок / Сум. пед. ин-т.- Сумы, 1995.- 10с.- Деп. в ГНТБ Украины 25.04.95, №936 - УК95.
- 3.Актуализация аксиологической оценки человека / Сум. пед. ин-т.- Сумы, 1992.- 5с.- Деп. в ГНТБ Украины 16.12.92, №1954 - УК92.
4. О некоторых категориях типичных и нетипичных текстов //Вісник Сумського університету.- №1.- Суми, 1994.- С.180-183 (В соавторстве).
5. Алгоритм роботи над англomовною казкою //Лексикографічні та методичні концепції викладання чужоземних мов у вищому технічному навчальному закладі: Тези І міжнародної наукової конференції /Державний університет «Львівська політехніка».- Львів, 1994.- С.53-54. /У співавторстві/.
6. Прагматико-коммуникативная ориентация англоязычной сказки //Види мовленнєвої діяльності: лінгвістичні та дидактичні аспекти: Тези

наукової конференції та 3-го українсько-німецького симпозиуму /Харківський державний Університет.- Харків, 1995.- С.36-37.

7. Використання англійських казок у навчальному процесі //Лексикографічні та методичні концепції викладання чужомовних мов у вищому навчальному закладі: Тези 2 міжнародної наукової конференції /Державний університет «Львівська політехніка».- Львів, 1996.- С.62-63.

ЛЕЩЕНКО О.И. Особенности реализации антропоцентричности в англоязычных сказках.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 - германские языки, Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1996.

В данной работе проводится системное исследование способов и средств реализации антропоцентричности в англоязычных сказках; осмысливаются философские и лингвистические основы антропоцентризма; анализируются англоязычные сказки в русле действительности антропоцентрического принципа; определяется статус нарратора как одного из эпицентров сказки; исследуется характер реализации антропоцентричности в заголовках, зачинах и финалах англоязычной сказки; эксплицируется лингвокреативная деятельность нарратора; идентифицируются маркеры авторской представленности и типологические тенденции языковлечения антропоцентричности на фреймовых участках текста.

LESHCHENKO O.I. Peculiarities of realization of anthropocentrism in English fairy-tales.

The dissertation for the Candidate degree in philology, speciality 10.02.04.- Germanic Languages, Kiev State Linguistic University, Kiev, 1996.

The dissertation investigates ways and means of realization of anthropocentrism in the English fairy-tales; philosophic and linguistic fundamentals of anthropocentrism

are specified; English fairy-tales are analyzed in terms of the anthropocentric principle; the status of the narrator as one of the fairy tale's epicentres is determined; realization of anthropocentrism within the boundaries of titles, beginnings and finales of the English fairy-tale is recognized; the narrator's linguocreative activity is explicated; the markers of author's representation and typological tendencies in linguistic expression of anthropocentrism in the framing parts of the text are identified.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: антропоцентричність, категорії тексту, казка, казкар, читач, лінгвокреативна діяльність, способи та засоби реалізації, англійська мова.

KEY WORDS: anthropocentrism, text categories, fairy-tale, narrator, reader, linguocreative activity, ways and means of realization, the English Language.

Ab. 20.154

120 290

AB 36.127